بسم الله
الرحمن
الرحیم

www.ketab.ir

سرشناسه: صدر، محمدباقر، ۱۹۳۱-۱۹۷۹م. Sadr, Mohammad Baqir
عنوان و نام پدیدآور: التشیع والاسلام. فارسی
پژوهشی درباره ولایت / سید محمدباقر صدر؛ مترجم: سیدابوالقاسم حسینی (ژرفا).
مشخصات نشر: قم، دارالصدر ۱۳۹۷، مشخصات ظاهری: ۹۵ص.
شابک: ۵-۶۷-۵۸۶۰-۹۶۴-۹۷۸
فهرست نویسی: فیپا
کتابنامه. تشیع مولود طبیعی اسلام.
شیعه امامیه، تاریخ Imamite shi'ah -History
شیعه امامیه، عقاید Imamite shi'ah -Doctrines
حسینی (ژرفا)، سید ابوالقاسم، ۱۳۴۱ مترجم پژوهشگاه تخصصی شهید صدر
رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۵۰۴۱ت ۴ص/ BP ۲۳۹
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۵۳۲
شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۰۱۱

www.ketab.ir

پژوهشگاه تخصصی شهید صدر

پژوهشی درباره ولایت

استاد شهید آیت‌الله سید محمد باقر صدر
مترجم: سید ابوالقاسم حسینی (ژرفا)
ناشر: انتشارات دار الصدر
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸
شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
شابک: ۵-۶۷-۵۸۶۰-۹۶۴-۹۷۸
قیمت: ۱۴۵۰۰۰ ریال
حق چاپ محفوظ

پژوهشی دربارهٔ ولایت

استاد شهید آیت الله سید محمدباقر صدر

مترجم: سید ابوالقاسم حسینی (ژرفا)

الصدر ناشران
۱۳۹۲

www.ketab.ir

فهرست

مقدمه پژوهشگاه | ۷

مقدمه نویسنده | ۱۵

تشیع چگونه ولادت یافت؟

موضع منفی در برابر آینده دعوت | ۲۵

موضع ایجابی در قالب نظام شورا | ۳۱

۱. آماده نساختن امت برای نظام شورا | ۳۲

۲. آماده نساختن فکری و دینی امت | ۳۹

۳. رها نشدن امت از رسوب‌های جاهلیت | ۵۱

موضع ایجابی در قالب گزینش و تعیین امام | ۵۳

www.ketab.ir

شیعه چگونه پدید آمد؟

پیدایش دو رویکرد در دوران زندگی پیامبر صلی الله علیه و آله | ۶۳

مرجعیت فکری و رهبری اهل‌بیت علیهم السلام | ۶۹

جنبه معنوی و سیاسی در طرح تشیع | ۷۵

نمایه‌ها | ۸۱

کتابنامه | ۸۹

www.ketab.ir

مقدمه پژوهشگاه

بالندگی امت اسلام همواره مرهون تلاش‌های عالمان آگاه و زمان‌شناس بوده است. در این میان نقش ایشان در دوران سیاه استعمار و استبداد اهمیت ویژه‌ای دارد؛ چراکه سال‌ها ستم و تبلیغات سوء استکبار سبب شده بود که بسیاری از فرزندان امت، باور خود به قدرت دینشان را از دست بدهند یا نمی‌توانستند تصور کنند که اسلام واقعاً چگونه می‌تواند پس از این همه تحول تمدنی و دگرگونی ابزارها و پیشرفت علم، زندگی آن‌ها را سامان دهد. اینجا بود که بزرگ‌مردانی در میدان اندیشه به‌پا خاستند و در نبرد نظری و فکری با دشمنان امت اسلام، از مرزهای دین پاسداری کردند و با هوشیاری تمام به شناساندن مکتب اسلام و دفاع از تمامیت آن برآمدند. یکی از برجسته‌ترین چهره‌های معاصر در این عرصه، شهید والامقام آیت‌الله سید محمدباقر صدر بود که در نهضت فکری نوین اسلام نقشی بی‌بدیل ایفا کرد و توانست با آثار و افکار نوآورانه، عمیق و همه‌جانبه‌اش راه امت اسلامی را به‌سوی نهضت فکری فراگیر اسلامی هموار کند.

www.ketab.ir

شهید سید محمدباقر صدر با برخورداری از نبوغی کم‌نظیر و به برکت تلاش‌های علمی خستگی‌ناپذیر و با احاطه بر ساحت گسترده معارف اسلامی، اندیشه اسلامی را با روشی نو ارائه کرد و پرسش‌های انسان معاصر را براساس مبانی اسلام پاسخ داد. او مکتب اسلام را با مکتب‌ها و اندیشه‌های تمدن مادی مدرن مقایسه کرد و با نقد دقیق و عمیق این مکتب‌ها، قدرت اسلام را برای سامان‌دهی همه ابعاد زندگی انسان به ظهور رساند و نشان داد که تنها اسلام است که می‌تواند زندگی سعادتمند دنیوی و اخروی انسان را تأمین کند.

هرچند حکام شب‌پرست استکبار نتوانست مدت زیادی درخشش شهید صدر را تحمل کند و او تنها پس از ۴۶ سال زندگی در میان امت اسلامی، به‌دست ستمکاران رژیم بعث عراق به شهادت رسید، اما در همین مدت کوتاه، انبوهی از آثار کم‌نظیر را به‌جا گذاشت که نه‌تنها در دوران حیاتش، گنجینه فکری گران‌بهایی بود که نقش مهمی در پیشرفت نهضت امت اسلامی داشت، بلکه هنوز هم به‌رغم گذشت چند دهه از شهادت او، همچنان تازه و راه‌گشاست و دست نیاز اندیشمندان و پژوهشگران به‌سوی آن دراز است.

ازاین‌رو و با توجه به اینکه همچنان مراکز علمی و پژوهشی از فکر و دانش او الهام می‌گیرند و ساحت اندیشه به آثار علمی و نوآوری‌های وی در همه عرصه‌های تحقیقی، محتاج است، پژوهشگاه تخصصی شهید صدر وظیفه خود دید که در اولین اقدام به‌شکلی در خور به احیای میراث علمی و فکری وی بپردازد. بنابراین با تحقیق دوباره آثار چاپ‌شده و افزودن آثار به چاپ‌نرسیده، مجموعه آثار شهید صدر را در ۲۱ جلد و با عنوان موسوعة الإمام الشهید السید محمدباقر الصدر به چاپ رساند. سپس در گام بعد ترجمه این آثار به زبان‌های زنده را در دستور کار خود قرار داد. در این میان بی‌شک زبان فارسی از

www.ketab.ir

اولویت ویژه‌ای برخوردار بود. هرچند پیش از این برخی از کتاب‌های استاد شهید به زبان فارسی ترجمه و منتشر شده بود - که باید از همه مترجمان عالی‌قدری که در این زمینه تلاش‌های ارزشمندی کردند تشکر و قدردانی کرد - اما بیشتر این آثار و ویژگی‌های مطلوب ترجمه امانت‌دار و گویا و رسا را نداشتند؛ افزون بر این، همین ترجمه‌ها نیز در بسیاری از مراکز فرهنگی و علمی در دسترس علاقه‌مندان نبود. ازاین‌رو پژوهشگاه بر آن شد که تألیفات شهید صدر را - به استثنای تألیفات تخصصی حوزوی - به شیوه‌ای صحیح و توسط گروهی از مترجمان زبده به زبان فارسی برگرداند و در اختیار اهل فضل و علم قرار دهد. در این ترجمه‌ها سعی وافر بر آن بوده است که امانت و دقت در نقل آرا و افکار به خوبی رعایت شود؛ علاوه بر آن، گویایی و شیوایی آن‌ها نیز در حد مطلوب فراهم باشد. پس از پایان کار ترجمه، تطبیق ترجمه با متن عربی و ویرایش‌های محتوایی و صوری با دقت تمام انجام گرفت. همچنین منابع یا توضیحاتی توسط گروه تحقیق به متن افزوده شد. افزوده‌های نویسنده یا مترجم در پاورقی، با درج عنوان مشخص شده و توضیحات و منابع افزوده‌شده از سوی گروه تحقیق پژوهشگاه بدون عنوان آمده است تا مطالب از یکدیگر متمایز باشد. البته ازآنجاکه عمدهٔ عنوان‌های موجود در بخش‌ها از سوی گروه تحقیق به متن اضافه شده، برای حفظ یکدستی متن از کروشه استفاده نشده است.

شایان ذکر است که فرآیند تحقیق و پژوهش در آثار استاد شهید آیت‌الله سید محمدباقر صدر و به‌سازی ترجمه‌های این آثار همچنان ادامه دارد و ازاین‌رو گروه تحقیق پژوهشگاه از نظرات پژوهشگران گرامی و خوانندگان محترم در این راستا استقبال می‌کند.

www.ketab.ir

کتاب پژوهشی درباره ولایت

کتابی که اکنون پیش روی خواننده گرامی قرار دارد **پژوهشی درباره ولایت** است که استاد شهید آیت‌الله سید محمدباقر صدر در آن با روشی نو و با تکیه بر مسلّمات تاریخی به اثبات این مطلب می‌پردازد که تشیع رهاورد طبیعی اسلام است، نه اینکه در گذر زمان و بر اثر حوادث سیاسی و یا اجتماعی پدید آمده باشد. شهید صدر ابتدا این کتاب را به عنوان دیباچه‌ای بر کتاب «تاریخ الشیعة الامامیة و اسلافهم؛ منذ نشأة التشیع حتی مطلع القرن الرابع الهجري» تألیف دکتر عبدالله فیاض[1] نگاشته است. دکتر فیاض در سال ۱۹۷۰م (۱۳۴۸ش) این کتاب را تألیف کرد و در آن به موضوع پیدایش شیعه و مراحل حیات آن در طول تاریخ پرداخت. به نظر می‌رسد استاد شهید ضمن آن‌که این اثر را کتابی ارزشمند یافت، در آن اشکالاتی اساسی دید و برای رفع این اشکالات، تصمیم گرفت با نوشتن مقدمه‌ای بر کتاب، نگاهی دیگر را جز آن‌چه مؤلف در تحلیل شکل‌گیری شیعه گفته است به خوانندگان ارائه کند.

این دیباچه با استقبال مؤلف روبه‌رو شد و او آن را پیش از مقدمه خود در کتاب به چاپ رساند و خود در مقدمه‌اش نوشت: «به حکم وفا باید از علامه گرانقدر سید محمدباقر صدر که لطف کرد و بر این کتاب مقدمه نوشت و نظرات ارزشمندش را درباره شیعه و تشیع شرح داد، تشکر کنم. ایشان اشاره کرده است که برخی از نظراتش با نظرات من در این کتاب اختلاف دارد. من بسیار خوشحال شدم که دیدم برخی، نظراتی متفاوت با شماری از دیدگاه‌های من در این کتاب دارند؛ زیرا اختلاف سازنده است و...».

سه سال بعد این مقدمه به شکل مستقل و با نام «التشیع و الاسلام»

---

۱. دکتر عبدالله فیاض (۱۳۳۵-۱۴۰۴ق.) پژوهشگر، نویسنده و مورخ عراقی است. وی استاد تاریخ دانشگاه بغداد و همچنین سال‌ها رئیس دانشکده اصول دین در این دانشگاه بود.

www.ketab.ir

به چاپ رسید و بدین‌سان فصلی جدید را در پژوهش درباره مسئله ولایت در اسلام گشود.

پس از انتشار **التشیع و الاسلام** حجت‌الاسلام‌والمسلمین شیخ علی حجتی کرمانی این کتاب را ـ در سال ۱۳۵۲ش ـ ابتدا با نام «تشیع و اسلام» و سپس با نام «تشیع مولود طبیعی اسلام» به فارسی ترجمه کرد. با انتشار کتاب، دکتر علی شریعتی آن را مطالعه کرد و نقدهایی را درباره آن برای مترجم فرستاد؛ نقدهایی که به دو بخش تقسیم می‌شد؛ ستایش نیمه اول کتاب (تشیع چگونه پدید آمد) و اشکالاتی درباره بخش دوم آن (شیعه چگونه پدید آمد) که در واقع نگرانی‌های دکتر شریعتی از برداشت‌های احتمالی از برخی عبارات آن بود. خود او در این باره می‌نویسد: «بی‌شک این مسائل نه بر استاد صدر پوشیده است و نه بر شما. در عین حال فکر می‌کنم به‌عنوان یادآوری و نیز توجه دادن شما به این که یک خواننده روشنفکر بی‌طرف یا تاریک‌فکر باطرف و باغرض، چگونه تلقی‌هایی از نوع برداشت‌ها یا تعبیرهای کتاب ممکن است داشته باشد، لازم بود».

دکتر شریعتی نوشته خود درباره کتاب را با ستایشی بلیغ از نویسنده و کتاب او آغاز می‌کند: «در باب کتاب تشیع **مولود طبیعی اسلام** نوشته استاد متفکر و نویسنده آگاه زمان ما، سید محمدباقر صدر که خوشبختانه با آثار نو و گرانقدر وی چون فلسفتنا و اقتصادنا آشنایی یافته‌ایم و نشان داده است که علاوه بر فرهنگ اسلامی هم فهم زمان ما را دارد و هم درد زمانه ما را حس می‌کند و هم با زبان و فهم این زمان حرف می‌زند و با شیوه کار علمی عصر حاضر نیز آشناست. اینهاست آنچه یک عالم اسلامی در عصر ما بدان نیازمند است و این است آن عالم اسلامی که عصر ما به او محتاج. طرح مسئله (چگونگی تولد شیعه در قلب اسلام و متن دعوت پیامبر ﷺ و نیز ضرورت منطقی و فوریت

www.ketab.ir

حیاتی وصایت که هم سرنوشت انقلاب اسلامی و هم سرگذشت امت انقلابی بدان پیوسته است) در افقی بسیار وسیع، با نگرشی دقیق و بسیار علمی و روشی تحلیلی آغاز شده است و نویسنده آگاه و پژوهنده و حاکم برزمینه کار و مطمئن از سرانجام بحث، همه عناصر را بیرون ریخته و در صحنه‌ای بسیار وسیع گسترش داده و تمامی احتمالات و فرضیات موجود و ممکن را با جرأت مطرح کرده و همه جوانب مختلف واقعیت را بررسی نموده و به هرراهی رفته و به هرجایی سرزده و این منشور را از همه سو دیده و هرپرتویی را برآن تابانده و در پایان، هوشیارانه و با مهارت بسیار، همه را سربه‌هم آورده و خوب تمام کرده و در نهایت موفق بیرون آمده است. تا اینجا که فصل اول کتاب است و سخن از چگونگی ظهور تشیع و به‌ویژه مسئله وصایت ـ در برابر «بلاتکلیفی» و یا «شورا» ـ دیدگاه، وسیع؛ طرح مطلب، استادانه؛ شیوه بررسی، علمی و تحلیلی؛ زبان، پخته و استدلال نیرومند است و گذشته از این همه، فشردگی مطلب است که غالب نوشته‌های فضلای مذهبی ما ـ به‌ویژه در این زمینه ـ آن را فاقد است. خواننده احساس می‌کند که بحری را در کوزه‌ای ریخته و همچون مرغی دورپرواز با اینکه تمامی این شهرعظیم را دیده است، بشتاب از آن گذشته است».

مترجم کتاب نقدها و نکات دکترشریعتی را برای نویسنده فرستاد و در چاپ بعدی ترجمه کتاب نیزآن نقدها را به کتاب افزود و خود نیز به برخی از اشکالات دکترشریعتی را پاسخ داد.

همچنین پس از آن‌که نقدهای دکترشریعتی به استاد شهید رسید، ایشان نقدهای وی را به تفصیل پاسخ داد و به‌شکل کتابچه‌ای به ایران فرستاد تا به چاپ برسد. ازآنجاکه شهید صدر به‌شکلی واقعی به کار جمعی و مشورت‌پذیری باور داشت و به‌طور خاص همه امور مربوط به ایران را با جمعی از شاگردان و یاران موثق خود در ایران هماهنگ می‌کرد

www.ketab.ir

از آنان خواست که نظر خود را درباره این کتابچه بیان کنند. آنان نیز با توجه به شرایط خاص آن دوران اعلام کردند که با چاپ این جوابیه موافق نیستند و پاسخ‌های مترجم را در این زمینه بسنده می‌دانند. هرچند شهید صدر نظر آنان را درست نمی‌دانست و در نامه‌هایی به تفصیل به ایشان توضیح داد که اشتباه می‌کنند، نظرشان را پذیرفت و از چاپ پاسخ در ایران خودداری کرد. اما در چاپ‌های بعد، بخش‌هایی را که در واقع پاسخ به آن نقدها بود، به متن نخست کتاب افزود.

از آن پس این کتاب به همراه افزوده‌های شهید صدر بارها و با نام‌های گوناگون به چاپ رسید. البته ما نام «پژوهشی درباره ولایت» را برای آن برگزیدیم؛ زیرا خود نویسنده در نامه‌های گوناگون از این اثر با نام «بحث حول الولایة» یاد کرده و تمایل داشته این کتاب هم‌نام و در تراز پژوهش دیگرش یعنی «بحث حول المهدی علیه‌السلام» به چاپ برسد؛ کتابی که آن هم دیباچه‌ای از این دست بوده است.[1]

این اثر به‌رغم حجم اندک در نوع خود بی‌نظیر است و افزون بر محتوای غنی، نمونه‌ای زیبا از هم‌افزایی فکری و الگویی خردپسند و دلپذیر از پاسداری مرزهای مذهب را به نمایش می‌گذارد.

اکنون این کتاب ارجمند با تلاش مترجمان و مترجمان پژوهشگاه در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است. امیدواریم خداوند متعال این تلاش را بپذیرد و همه دست‌اندرکاران را با پاداش کریمانه‌اش بنوازد، که او شنوا و اجابتگر است.

پژوهشگاه علمی ـ تخصصی شهید صدر

---

۱. برای مطالعه بیشتر درباره این کتاب و دیگر اطلاعات تاریخی موجود در مقدمه بنگرید به: محمدباقر الصدر، السیرة والمسیرة في حقائق ووثائق، ج۲، ص۳۴۲؛ ج۳، ص۳۵۶.

www.ketab.ir